

REMEMORĂRI DE ISTORIE FAMILIALĂ (I)

Marily LE NIR*

Textul de față are ca punct de pornire interviul care mi-a fost luat de către Monica Salvan în 6 noiembrie 2012¹, dar el este restructurat și reorganizat, incluzând și detalieri suplimentare. Consider că faptele relatate atunci merită a fi reluate, îmbogățite și reasezate într-o nouă formă și publicate în limba română, deoarece ele constituie mărturia istorice, care e păcat să se piardă în uitare, specialiștii putându-le utiliza în vederea scrierii istoriei adevărate a României, în contextul căreia relațiile diplomatice și culturale franco-române interbelice constituie desigur un capitol important.

Pentru mine, care m-am născut în 1932 la Alba Iulia, ca fiică a profesorului Pierre Chanier (1887-1967) și a soției sale Mireille (născută Aurand), România reprezintă o țară de suflet, cu atât mai mult cu cât, pășindu-i pe urme tatălui meu, am devenit și eu *romanistă*, adică o promotoare a valorilor culturale franceze în România și îndeosebi *a celor românești în Franța*, specializându-mă mai ales în traducerea unor prestigioase creații literare și istorice românești în limba franceză.

Deși în 1948, familia noastră, constituită din părinții mei, din sora mea și din mine, a fost silită să părăsească România, în condiții extrem de grele, noi nu am sîstat întru totul legăturile spirituale cu patria noastră adoptivă, de care ne-am simțit atât de atașați până atunci. Eu personal am continuat să citesc în limba română și după aceea, fără să mă fi gândit vreodată, pe-atunci, că aș putea deveni traducătoare din română în franceză, dar aveam deja format și bine înrădăcinat reflexul de a lectura în această limbă, pe care am vorbit-o din primii ani ai vieții și în care am învățat de fapt să scriu și să citesc.

În momentul revoluției din 1989, aflându-mă în vizită la fiica mea în Martinica, am urmărit la televizor evenimentele de la București, cu puternice trăiri emoționale, am cântat și eu plângând *Deșteaptă-te, române!*, reconfigurându-mi-se mai puternic ca niciodată până atunci parcă dorința de a *regăsi* România, o oază pierdută (de fapt o oază care ne-a fost smulsă) a existenței familiei noastre.

Adevărata revedere și regăsire a mea cu România s-a produs cu ocazia organizării primelor alegeri politice libere în 1990 (după ce mai avusesem o tentativă nereușită în 1973), când am însoțit în țară un jurnalist francez, care a

* Briel, Franța; e-mail: marily@lenir.com. Marily Le Nir s-a născut în 1932 la Alba Iulia unde a și copilărit. Familia sa a fost expulzată din România în 1948. A urmat cursuri universitare în Franța și a profesat în învățământul gimnazial. După 1990, a început să traducă opere reprezentative din literatura română în franceză, începând cu *Jurnalul fericirii* de Nicolae Steinhardt, continuând cu alte titluri importante ca: *Drumul egal al fiecărei zile* de Gabriela Adameșteanu (Gallimard, 2009), *Cruciada copiilor* de Florina Ilis (Syrtes, 2010), *Vizulina* de Norman Manea (Seuil, 2011).

¹ <http://www.dailymotion.com/video/k2iqMiGRDu4Nqx3yS98>.

participat ca observator al evenimentului respectiv. Eram bucuroasă și șocată în același timp. Nu am putut rezista prea mult la București și am fugit la Cluj, pentru a-i revedea pe prietenii mei din copilărie. Aveam într-adevăr o mare dorință și necesitate spirituală de a reînoda vechile legături, dar eram șocată de lipsurile existențiale ale cunoscuților mei. M-am întors în Franța și am revenit în 2 iulie, cu mașina personală încărcată de bunuri de primă necesitate. Din acest moment, drumurile mele înspre țară nu au mai fost închise, putându-mi oricând satisface dorința de reîntoarcere.

În contextul acestor reîntoarceri ale noului început care mi se deschidea în față, l-am cunoscut pe Virgil Bulat (1940-2010)², redactor la Editura Dacia din Cluj-Napoca, care mi-a vorbit cu enormă emoție și căldură despre Nicolae Steinhardt, în așteptarea apariției operei sale de căpătâi, *Jurnalul fericirii*, lucrare literară de mare valoare al cărei editor cel dintâi menționat (Virgil Bulat) era de fapt. Am citit creația lui Nicolae Steinhardt și am fost foarte impresionată. Tot atunci, am făcut cunoștință cu Vasile Igna (n. 1944), personalitate a diplomației, literaturii și vieții culturale românești contemporane, în perioada în care a fost director al Editurii Dacia de la Cluj-Napoca³, care ulterior a ajuns emisar diplomatic al României la Paris, în perioada 1994-2000 și mai apoi la Berna. Simpatia față de Vasile Igna a fost imediată și reciprocă. A fost primul promotor cultural care mi-a cerut să traduc în franceză câteva pagini. Nu aveam dicționar, am tradus câteva pagini și el a fost de-a dreptul entuziasmat. Mi-a spus: *Trebuie să o faci!* Așa am început să traduc *Jurnalul fericirii*, care a fost imprimat în 1995⁴. Grație eforturilor lui Dan Hăulică (n. 1932), ambasador delegat permanent al României la UNESCO, începând din 1990, traducerea apărea sub egida forului internațional menționat în cadrul colecției *Cărți reprezentative ale umanității*. Evenimentul acesta m-a determinat să îmi schimb radical preocupările de până atunci.

Începând din acest moment am abandonat traducerile din germană, pe care mă profilasem după 1989, când renunșasem la activitatea didactică de până atunci și m-am consacrat în întregime limbii române, din dorința de a face cunoscute creațiile literare românești, deosebit de valoroase, în Franța. *Jurnalul fericirii* m-a impresionat, deoarece autorul îl concepușe în închisoare, în minte, neavând, ca deținut, creion și hârtie. Abia după ce, prin decretul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej din 1964, a fost eliberat, a așternut propriu-zis textul pe hârtie. E o carte care nu are curs logic, cronologie, cum s-ar spune. Relatările sunt făcute după un dicteu preferențial al autorului, după ordinea în care trăirile se întrupează în mintea sa. M-au obsadat discuțiile dintre deținuți, cu imensele rupturi dintre ele. Era o modalitate de a înțelege timpul, condiția timpului detenției. Mă preocupa de ce întrebările puse de câte o persoană, de pildă cum se spune în engleză *mesteacăn* nu găseau răspuns decât mult mai târziu (cu vreo 30 de pagini după aceea), când venea răspunsul: *mesteacăn în engleză se zice „birch”* și atunci mi-am zis că acesta este *un fel de a concretiza*

² Autor al volumelor de versuri: *Nocturnală* (1985), *Dragonul de ziuă* (1988), *Patimile tânărului Ioan în Arad* (2000), *Mezopunct/Mésopoint* (2002), *Metaintarsii în mezopunct* (2005), *Mataintarsii* (2005). A tradus din literatura franceză, lucrări de autori ca Anatole France, Anna de Noailles și Marcel Proust.

³ În anii 1990-1994.

⁴ Steinhardt 1995.

trecerea timpului „fără timp” în pușcărie. A fost o revelație. În această carte se redă toată durerea, toată apăsarea duratei și toate torturile detenției. La Steinhardt fericirea inefabilă de a fi putut depăși condiția de Sisif, el care întotdeauna a fost atras de ortodoxie, a fost aceea de a se fi botezat creștin. Și-a abandonat cariera de avocat și a devenit călugăr. Cu siguranță, cartea lui Steinhardt m-a determinat să abordez în exclusivitate traduceri din limba română în cea franceză.

Steinhardt a contribuit la consolidarea legăturilor mele cu românii și cu România, ca de altfel și alți cunoscuți pe care mi i-am făcut după reluarea legăturilor mele cu acest spațiu cultural, unii amintiți deja anterior. Autorul relatează despre un deținut aromân, care, ca și el, nu avea sânge românesc, dar se simțea pe deplin român. Am înțeles acest lucru mai bine decât alții, m-am alăturat celor doi. Atracția pentru limba română este fantastică, în ceea ce mă privește, e o limbă în care nu numai că mă recunosc, dar pe care o și restituți cu mare plăcere în limba franceză și acest lucru își are rădăcinile, sunt sigură, în copilăria mea, petrecută în această țară.

De altfel, noi avem în familie o lungă și diversificată tradiție poliglotă. Pentru mine a fost întotdeauna uimitoare și mobilizatoare atracția deosebită a mamei mele pentru limba rusă. Nu știu dacă toată lumea are o limbă de suflet, dar pentru mama mea ea a fost limba rusă. Mama a părăsit Rusia la 16 ani, aceeași vârstă la care și eu am părăsit România, dar rusa a fost la modul real pentru ea limba sufletului său, în ultimele două zile ale vieții nu a vorbit decât în această limbă. A iubit profund rusa, mai mult poate decât franceza și germana, cele două limbi ale copilăriei sale, de care de asemenea era foarte atașată. În mod profund se simțea înlăuntrul ei fără a fi stânjenită de ceva, utilizând-o cu lejeritate. Și eu de altfel mă simt, ca și ea, tot așa de lejer, de în largul meu în limba română. Mama m-a depășit cu mult, a făcut traduceri în 8-9 limbi! Desigur, traduceri tehnice și comerciale, nu literare, dar cunoștea foarte bine 8-9 limbi, ceea ce era și la vremea aceea, când lumea avea mai mari disponibilități poliglotte decât acum, o veritabilă performanță. Mireille Aurand, devenită Chanier, mama mea, a refuzat să traducă literatură, cu toate că a fost și poetă și a scris poeme în 4-5 limbi, practicând aparent numai traduceri neliterare, manifestările literare în limbi străine ținând de interioritatea sa.

M-am întrebat desigur și eu de când iubesc literatura. De când mă știu, mă văd, privind în urmă, cu o carte sau un caiet în mână. Am o fotografie, de când eram foarte mică, nu împlinisem doi ani, cu o carte în mână, *scriind*, sub care tata a notat „*manini chie*”, adică „*Marilyn scrie*”, cum răspusesem eu la întrebarea *Ce faci?*, care tocmai mi se pusese. Tatăl meu și-a lăsat întotdeauna biblioteca la dispoziția mea, cu unele mici interdicții. Și eu i-am devorat conținutul în toată copilăria și adolescența mea. Am citit mai ales multe romane și piese de teatru, cele editate de revista *La petite illustration*, fiind fascinată tot timpul de ceea ce lectura îmi aducea ca un plus în plan spiritual.

După 1948, deși am locuit departe de România, am păstrat anumite contacte cu aparițiile literare din țară, în mod special datorită mătușii mele Marguerite (sora mamei), rămasă aici împreună cu soțul (magistratul Gheorghe Mătasă, procuror general la Curțile de Apel din Arad, Oradea și Târgu Mureș, până în 1948) și fiul

său, viitorul savant Claudiu Mătasă (1930-2011). Sigur nu ne puteau trimite decât cărțile autorizate, ediții din Sadoveanu sau Eminescu cenzurat, dar, în general, am continuat să citesc în limba română și în Franța, ceea ce aveam la îndemână.

Un moment aparte din existența mea legată de cea a României a fost cel din anul 1973, când am efectuat o vizită plină de neprevăzut și, sub destule aspecte, stupefiantă pentru mine. Bucuria a fost aceea de a relua contactele cu prietenii din copilărie. A durat mai mult decât prevăzusem, pentru că am avut un accident de mașină. Copii mei aveau în timpul excursiei din 1973 cam 8-9 ani și au rămas uimiți de „domnii”, care ne supravegheau peste tot, pentru că am fost puși desigur sub observația Securității. Ne-am dus cu prietena Ileana la Govora, pentru cură de sănătate, dar nu scăpam nicăieri de urmăritori. Ni s-au verificat cu tam-tam pașapoartele, directorul hotelului în care fuseserăm cazați s-a speriat când a văzut un pașaport franțuzesc, pentru că știa că urma să dea socoteală din pricina prezenței unor străini sub acoperișul lui. Eu am fost interogată de oamenii Securității timp de o jumătate de zi, ceea ce mi-a lăsat un gust deosebit de amar. Se știa tot ce făcusem, cu lux de amănunte. Vizita mi-a cauzat neplăceri nu numai mie, ci și cunoștilor cu care vorbisem. Aveam un prieten din copilărie pe care îl văzusem și care solicitase buletin de București. I se oferise șansa de a profesa în capitală, dar atât el, cât și soția sa, medic pediatru, au fost trimiși la Călărași, în fundul provinciei, ca urmare a vizitei mele. În 1990, când am revenit, familia era ținută disciplinar tot acolo, jos. Același lucru îl pot spune și despre prietenii mei din Transilvania, nimeni nu a avut de câștigat de pe urma vizitei mele. Nu voiam să le fac rău prietenilor mei. Nu îmi puteam imagina, chiar și prin prisma experienței din 1973, care erau dimensiunile terorii polițienești desfășurate asupra oamenilor obișnuiți. Și prietena mea Ileana a avut de suferit, pot crede, cu acea ocazie, dar ea știa mai bine decât alții care era realitatea momentului. Avea oarecum tangențe cu prizonierii de la Aiud și din poveștile acestora, care mai și circulau cel puțin în zona din preajmă, cunoștea realitatea și amploarea terorii. Conform neîncrederii generalizate din vremea aceea, dacă se întâlneau trei oameni cu siguranță unul dintre ei era turnător la Securitate.

Am făcut și lucruri ridicole în 1973. La venire, imediat ce am trecut de frontieră, m-am oprit la marginea drumului și m-am aruncat în iarbă, strigând: *Nicăieri nu miroase iarba mai frumos!*, ca un reflex al dorului de locurile copilăriei și adolescenței. Era deplasat, eram „*femeie în toată firea*”, dar așa am simțit. Se manifesta ceea ce eu numesc *românitatea* din mine. Legăturile mele sufletești și spirituale cu România erau încă atât de mari și trebuia să mi le manifest, sub o formă sau alta, cu toate că viața de zi cu zi din Franța nu era nesatisfăcătoare. Dar regăsind România pierdută, toate mirosurile și savoarea vieții noastre trecute reînviau, și-și recăpătau importanța avută în trecut.

Le-am regăsit și pe vechile „tanti”, prietenele mamei mele, care mai apoi mi-au întors vizita venind la mine, locuiam pe vremea aceea la Paris. Veneau la mine și îmi povesteau tot ce se întâmplase în absența noastră, îmi transmiteau și toate glumele sau bancurile politice care îi ajutau pe români să supraviețuiască la vremea respectivă și toate detaliile vieții lor cotidiene. Îmi aduceau realitățile românești acasă la mine și eram în mod cert interesată de ele.

Cu toate acestea, trebuie să mărturisesc faptul că, în ciuda tuturor acestor povești, de care eram în fond amatoare, șocul pe care l-am resimțit revenind în România în 1990 a fost deosebit de mare, incredibil. Nu puteam să-mi imaginez că țara se prăbușise într-atâta. Nu puteam realiza lipsurile cu care se confruntau oamenii, unele cu totul aiurea. De exemplu, prietena mea aprindea gazul dimineața și nu îl stingea, acceptând observația mea că gazul era scump și se făcea o inutilă risipă, dar nu avea nici ... chibrituri și de aceea îl lăsa să ardă! Lipseau toate, începând cu zahărul și alte produse de strictă necesitate. De aceea m-am simțit obligată să fac niște drumuri în Franța și să le aduc ajutoare. Dar, totodată, am citit foarte mult atunci, deoarece imediat după 1990 au fost editate foarte multe cărți care anterior nu ar fi putut apărea, în primul rând și în mod special romanele lui Mircea Eliade, care în niciun caz nu ar fi putut fi editate în timpul dictaturii, în maniera și ritmul din anii următori schimbării din 1989. Toate aceste lecturi m-au îmbogățit și m-au deschis sub aspect spiritual, potențând atracția mea pentru literatura română. Am citit tot atunci *Craii de Curtea Veche*, ai lui Mateiu Caragiale, ceea ce mi-a sporit și mai mult apetența traducerilor de texte literare românești în limba franceză (mi-a stârnit și mie dorința de-a o traduce, deși, mai apoi, am aflat că ea fusese tradusă din 1969⁵).

Mi s-a oferit în mod concret posibilitatea realizării de traduceri deosebit de interesante. În mod cu totul fericit, prima traducere a și fost publicată. Apoi, încet, încet, am devenit traducătoare, dar drumul parcurs nu a fost deloc ușor, pentru că eram realmente neștiutoare în privința procedurilor de urmat. Am perseverat cu încetul în privința modului în care trebuie întocmită documentația referitoare la un autor și la opera sa, a felului în care ea se putea trimite unui editor, respectiv cum se putea arunca sticla cu mesaj în ocean și cum trebuia să aștepti ca încercarea ta să dea roade. Am stabilit legături cu editori importanți ca Vera Michalski, președinta mai multor edituri din Elveția, Franța și Polonia, care a înființat în 1986 editura *Noir sur Blanc*, împreună cu soțul său Jan Michalski. Editoarea amintită m-a stimulat să lucrez, știut fiind faptul că activitatea sa a avut și importante valențe de mecenat cultural. Nu numai eu am propus traduceri, ci și ea însăși mi-a făcut propuneri în acest sens. Așa am ajuns să fiu bine configurată în postura de traducătoare. Din 2007 începe muncesc practic fără întreruperi. Continui să fac propuneri la edituri, dar am și șansa de a avea solicitări din partea acestora sau a altor întreprinzători culturali.

În perioada 1973-1989 nu am realizat nicio traducere, aveam copii de crescut și multe alte lucruri de făcut. Viața mea a fost mult prea plină de ocupații imediate, urgente, domestice sau profesionale. Meseria mea de bază, de profesoară de limba germană mi-am exercitat-o până în 1989, cum am mai menționat, dar în acel an i-am pus capăt, pentru a mă consacra traducerilor din limba germană în limba franceză. Am ținut să închei în acest mod un capitol important din existența mea și așa a fost cel mai bine pentru mine, mai ales că apoi, după ce m-am reapropiat de literatura română și am început să o fac cunoscută în Franța am avut reale satisfacții spirituale și intelectuale, care m-au făcut la modul indubitabil fericită.

⁵ Vezi Caragiale 1969.

Desigur, ideea mea de Românie are în componența sa și figurile părinților mei, așa cum erau ei tineri și fericiți, în vremea copilăriei și cele ale bunicilor dinspre mamă. Nu pot să le așez imaginea din sufletul meu decât peste cea a României, în mod special peste cea a Alba Iuliei, Petroșaniului, Sibiului, chiar și a Bucureștiului (când părinții mei rămăseseră la Sibiu, iar, în capitală, a trebuit să mă obișnuiesc cu ideea plecării de „acasă” și casa mea era la Sibiu, după ce ea fusese înainte la Alba Iulia).

În cadrul acestei idei a mea, conservată peste timp, de Românie interbelică, reflectată adânc în sufletul meu, un loc cu totul special și important îi revine tatălui meu. Tata, profesor de limba și literatura franceză, a ajuns în România, împreună cu bunicii din partea mamei (însoțiți desigur și de viitoarea mea mamă), în 1922-1923, ca primi membri ai Misiunii Universitare Franceze trimiși în această țară. După legendă (și nouă ne-a plăcut întotdeauna foarte mult această legendă), la finele Primului Război Mondial generalul Henri Berthelot (1861-1931), care se instalase în România, condusese Misiunea Militară Franceză de aici din 1917 și iubea mult această țară, a fost oprit, la plecarea sa cu un tren militar din București, de mulțimea care nu mai voia să îl lase să plece. Oamenii s-au dat la o parte din fața locomotivei numai după ce au obținut promisiunea generalului că în schimbul militarilor care plecau și care contribuiseră la organizarea rezistenței armate din Moldova, în fond la realizarea României Mari, le va trimite invalizi de război pe care românii se angajau să îi îngrijească, numai să îi învețe și pe ei limba și cultura franceză! Era, cum se poate observa, mult sentimentalism în această legendă, dar totul în istorie s-a înfăptuit și cu trăiri sufletești intense!

Dezideratul s-a și realizat, prin instituirea Misiunii Universitare Franceze. Desigur, au existat rațiuni exacte, mai profunde, pentru care s-a creat Misiunea respectivă, dar întotdeauna legendele au și un sâmbure de adevăr, iar acesta constă în faptul că și românii și-au dorit ca un astfel de organism să fie pus în funcțiune, spre beneficiul lor cultural, educativ și spiritual în ansamblu. Mai apoi s-a constituit Institutul de Înalte Studii de la București, care a patronat de altfel activitatea membrilor Misiunii Universitare. Ei nu au activat numai în centrele universitare sau orașele mari, ci și în cele mai modeste, unde funcționau licee românești. Un membru al Misiunii Universitare trimis în România avea obligația de a ține ore de limba și literatura franceză la liceul din localitatea lui de reședință și de a organiza și susține activitatea unui Cerc Cultural Româno-Francez, care s-a numit și Institut Francez. Este ceea ce tatăl meu a realizat la Alba Iulia, iar bunicul din partea mamei, André Aurand, la Petroșani. Și cum vecinii profesori francezi se întruneau periodic, părinții mei s-au cunoscut în astfel de împrejurări și s-au căsătorit în 1928, în România. Activitatea membrilor misiunii culturale franceze era necesară mai ales în Transilvania unde influența și dominația austro-ungară a dăinuit mult, alterând tradițiile culturale ale unui popor romanic, cum era cel român. Scopul Misiunii a fost pe deplin atins, deoarece, cum s-a putut constata la revoluție, spre stupoarea străinilor prezenți atunci în țară, nu importa cu cine intrai în discuție pe stradă, aproape în mod sigur îți putea răspunde în limba franceză la întrebările pe care i le puneai. A fost o mare uimire a francezilor care au venit atunci în România, dar rădăcinile fenomenului trebuie căutate tocmai în activitatea Misiunii Universitare

din perioada interbelică. Așa că pot fi cu adevărat mândră de faptul că oamenii din generația tatălui meu, tatăl meu însuși, au făcut la modul real o muncă de calitate, care a dat roade în lanț, în această privință, efectele putând fi constatate și acum în România, care este o țară cu mulți cunoscători și iubitori ai limbii și culturii franceze.

Avându-i în plan central pe părinții mei, Alba Iulia a fost și este pentru mine paradisul copilăriei mele. Era și este un mic oraș, unde totul îmi părea liniștit (îl simțeam ca atare) și care trebuia la modul real să fi fost deosebit de liniștit și sigur la vremea aceea, de vreme ce părinții mei mă lăsau să merg singură - și nu aveam nici măcar 5 ani - de la noi de acasă la soții Igna, care au fost marii noștri prieteni de acolo și pentru a ajunge la ei trebuia, inclusiv, să traversez strada (dar nu era nicio problemă nici în această privință). Ileana, fiica lor, avea cu trei luni mai mult decât mine și am fost, practic, ca două surori. Cred că în ziua de azi nu pot fi lăsate fetițele sub cinci ani să traverseze singure strada sau să iasă în oraș fără supraveghere, dar la Alba Iulia în acel timp așa ceva părea cel mai normal lucru, nu era pentru nimeni niciun impediment de a merge de la unii la alții în acest fel, inclusiv pentru copiii cei mici.

Alba Iulia înseamnă pentru mine toate mirosurile copilăriei, mirosuri speciale, specifice copilăriei mele, care toate sunt vii, scoase din uitare. Ea înseamnă mirosul târgului, cu mirosul lemnului ars (și în memoria mea afectivă există mirosuri mai mici în mirosuri mai mari), al frigăruilor preparate ad-hoc (al *rotiseriilor în aer liber*, cum le numea tatăl meu), al recipientelor de lemn aduse de țărani (care aveau iz de rășină) - *ciubărele*, *donițele* -, izul sau odoarea cojoacelor, a brânzei de burduf. Era o incredibilă libertate pentru două fetițe de 5-6 ani, care se puteau pendula prin târg, prin centrul orașului ori de câte ori voiau și pe unde doreau.

Pentru mine Alba Iulia rămâne în ultimă instanță o lume patriarhală pierdută pentru totdeauna, nimic din trecut nu se mai poate întoarce (cum bine știm), o lume de pace, de fericire, fără primejdii sau capcane. Nu aceasta era realitatea, desigur, pentru toată lumea, dar pentru Ileana și pentru mine a fost „*Raiul pe Pământ*”. Sunt foarte marcată încă de aceste amintiri puternice, foarte vii. De exemplu țin minte momentul când mi s-a povestit prima dată despre Horea, Cloșca și Crișan, închisoarea lor fiind la Poarta Cetății și am același fior. Nu aveam 6 ani și îmi aduc cu precizie aminte momentul. Era un loc impregnat de istorie, cu Catedrala Încoronării, cu sărbătoarea de la 10 Mai, când adeseori regele însuși sosea în oraș. L-am văzut pe Carol al II-lea, cu frumosul său cal venind la paradă. Avem în colecția de familie fotografii făcute de tatăl meu regelui Mihai copil, care venea la Alba Iulia în pantaloni scurți, cum era moda vremii. La Alba Iulia faptele trecutului sau istoria aflată în curs de desfășurare se aflau la loc de cinste, practic ele erau prezente peste tot, ceea ce îi conferea orașului un aer aparte.

Pentru mine ea este un loc în care au încăput și s-au adunat toate bucuriile și bunățile copilăriei, sinonim în sufletul meu cu *Raiul*, cu ceea ce a fost cel mai bun moment din existența mea.

Dar a existat și atunci presentimentul marilor primejdii care se apropiau de lumea aceasta idilică, de universul lipsit de griji al copilăriei mele. Un eveniment straniu mi s-a fixat în memorie. Era în cursul anilor '30, oricum după 1935, nu mai

știu exact în care an, dar îmi amintesc că realitatea din jur devenea tot mai periculoasă, mai nesigură. Bona noastră, Ana, m-a chemat atunci, deosebit de animată: *Hai de repede, e retragere cu torțe!* Era un marș de noapte al legionarilor la Alba Iulia. Eram la poartă și văd și acum cu ochii minții această coloană, bătând puternic pavaul cu cizmele, cu torțe aprinse și cântând în marș. Ana era deosebit de entuziasmată, dar eu am simțit ceva rece în spate, un gol în stomac și o frică aparent nejustificată. Prevedeam cumva, astfel, evenimentele nu doar dramatice, ci de-a dreptul tragice, toate nenorocirile care aveau să se abată asupra întregii lumi din jurul nostru, nu peste mult timp. A fost un moment puternic, de trăire intensă, care mi-a rămas înfipt în memorie, chiar dacă eram copil și, ulterior, mi-am dat seama că acest moment mi-a prezis ceea ce urma să se întâmple.

În 1939 am plecat la Sibiu. Tatăl meu a devenit director al Institutului Francez de acolo, post care era desigur superior celui avut la Alba Iulia și care a devenit și mai important după dictatul de la Viena și cedarea Ardealului de Nord (august 1940), când Universitatea de la Cluj s-a repliat la Sibiu. Dar eu nu am realizat prea bine acest lucru, chiar din 1940, pentru că în anul acela, soțiile și copiii profesorilor francezi au cunoscut evacuarea pe care izbucnirea războiului (în septembrie 1939) și mai ales evenimentele militare din acel an a impus-o. Astfel, în perioada aceea a „războiului ciudat” și mai apoi a invaziei Franței, ajunseserăm la Toulon, la bunicii noștri, de pe la începutul lunii mai 1940. Am avut posibilitatea de-a ne reîntoarce la Sibiu, după capitularea oficială a Franței (22 iunie 1940), care căzuse sub ocupație germană, abia la finele anului 1941, în condițiile în care acordul semnat între guvernul de la Vichy și România menținea Misiunea Universitară Franceză de aici.

Ca atare, am revenit atunci în România, dar era foarte bizar totul, pentru că în Franța nemții și italienii („Les Boches et les Macaronis”) erau cei răi, cei huliți („les méchants”), însă la Sibiu, soldații germani erau adulați, mai ales de către tinerele fete! Dintr-o dată, nemții erau percepuți ca eroi, ei erau „cei buni”, pentru unii dintre locuitorii Sibiului! Puteam deveni schizofrenică, situația era de așa natură, dar n-am devenit!

Contradicțiile acestea radicale s-au perpetuat parcă și mai mult, pe parcursul anilor următori ai războiului. Tatăl meu asculta Radio Brazzaville și Radio Londra și mi-a cerut să promit că nu voi povesti nimănui ce se întâmpla acasă. Deci, am trăit atunci partajată între aceste două lumi diferite, cea a realității imediate, a exteriorității și cea interioară, a trăirilor noastre personale. Și era așa ciudat totul și evenimentele se succedau cu rapiditate. La venirea rușilor de exemplu, mama mea care iubea atât de mult limba rusă, a acceptat încartiruirea unui militar rus, căci putea vorbi din nou această limbă cu „musafirul” amintit, dar pot crede în același timp și că îi vor fi parvenit informații despre prezența nocivă adeseori în zonă a acestor noi „ocupanți” ai țării. Totuși a vorbit rusa cu acest colonel, inspector al frontului, care revenea la noi tocmai pentru astfel de conversații și rușii erau și ei „aliați” în acel moment, contribuind la înfrângerea Germaniei și a Italiei.

Din toată perioada șederii noastre în România, figura tatălui meu mi-a rămas pregnantă, în mod deosebit, în memorie. Tatăl meu, Pierre Chanier s-a stins, la 80 de ani, la Nantes, în februarie 1967. Studiile lui au fost atipice. Fiind orfan de tată a

trebuie să-și câștige singur și rapid existența. A urmat Școala Normală din Moulins (Allier), școală la care în acel început de veac al XX-lea se predă la un înalt nivel al exigențelor pedagogice, după standardele pretențioase ale unui învățământ de tip enciclopedic și de mare profunzime. Rănit în prima bătălie de pe Marna (septembrie 1914), a ajuns prizonier în Germania (în Lagărul Stendhal), unde a rămas timp de aproape patru ani, până la sfârșitul războiului. A făcut parte atunci dintr-un grup de intelectuali care, în timpul detenției, și-au propus să se autoperfecționeze, împărtășindu-și reciproc cunoștințe aprofundate din diverse domenii: filozofie, literatură, artă, tehnici moderne, științe. A învățat tot atunci și limba germană, în care a citit cu mare plăcere până la sfârșitul vieții.

A fost un mare iubitor de carte și ca atare un mare cititor, având lecturi solide din diverse domenii, fiind sub acest aspect un veritabil autodidact, așa cum îi impunea modelul intelectual al savantului enciclopedist, pe care și l-a însușit ca ideal al vieții în timpul formării sale în Franța începutului de secol al XX-lea. Când am plecat din Sibiu, tatăl meu a lăsat o bibliotecă de peste o mie de cărți - ceea ce a constituit o mare durere, din care am putut recupera câteva volume de culegeri literare, adiacente revistei *La petite illustration*, texte literare în proză și mai ales piese de teatru -, numerele revistei respective fiind mult gustate în familia noastră, tata legându-le pe ani, pentru a putea fi mai bine păstrate în bibliotecă și a putea oricând relua lecturarea lor. Și eu însămi făcusem pasiune pentru acest gen de lectură literară, în anii de la Sibiu.

Tata a studiat mereu, avea o putere de muncă fenomenală și își iubea, chiar își diviniza, meseria de profesor. Îmi mărturisise că la Alba Iulia, dimineața când pleca la liceu se simțea „ca fluturând [din aripi] pe un norișor”, ceea ce mi-a relevat faptul că exercitarea meseriei de dascăl i-a indus permanent o stare de grație, de beatitudine, în care personalitatea sa s-a regăsit plenar și a fost extrem de pasionat de transmiterea și proliferarea culturii franceze în lume, găsim în România o zonă de mare interes în acest sens, care i-a ațâțat în mod permanent curiozitatea intelectuală, oferindu-i posibilitatea de a-și realiza un adevărat vis existențial, un destin în ultimă instanță fericit.

Desigur, voi continua, în partea a doua a acestor rememorări, derularea amintirilor despre existența noastră în România, în centrul lor stând figurile îngemănate ale tatălui și mamei mele, așa cum mi-i amintesc din anii aceia. Voi insista mai ales asupra modului în care mama a înțeles să desfășoare o activitate culturală, ca susținătoare permanentă a inițiativelor soțului său.

Recollections of Family History (I)

(Abstract)

Through an evocative and memoiristic text the author (b. 1932) tells interesting facts about herself and her family's (parents, sister, maternal grandparents) stay in Romania in 1922-1948, as well as more recent happenings dating from 1973 or from post-1989. In the first part of the paper, which represents an important documentary source not only to a family history (as the title restrictively says), but also to the history of interwar and contemporary Romania, the author focuses on the figure of her father, teacher Pierre Chanier (1887- 1967) of the French University Mission to Romania, who

Marily Le Nir

worked in Alba Iulia and Sibiu, while the second part of her paper is centered round the teacher's wife, Mireille Chanier, born Aurand.

Abrevieri bibliografice

Caragiale 1969 - Mateiu Ion Caragiale, *Les Seigneurs du Vieux-Castel*, trad. par Claude B. Levenson, Lausanne, [Paris], 1969.

Steinhardt 1995 - Nicolas Steinhardt, *Journal de la Félicité*, Arcantère Éditions, Paris, 1995.

Cuvinte-cheie: profesor, Franța, Pierre Chanier, Alba Iulia, perioada interbelică, Misiunea Universitară Franceză în România, memorialistică.

Keywords: teacher, France, Pierre Chanier, Alba Iulia, inter-war period, French University Mission to Romania, Misiunea Universitară Franceză în România, memoirism.

LISTA ABREVIERILOR

AAR-SI	- Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice. București (s. III, 1922-1947).
Academica	- Academica. Academia Română. București.
ACG	- Anuarul Comitetului Geologic. Institutul Geologic al României. București.
ACMI	- Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. București.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaBC	Acta Bacoviensia. Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale. Bacău.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
Acta Siculica	- Acta Siculica. Analele Muzeului Național Secuiesc. Sfântu Gheorghe.
ActaZC	- Acta Zoologica Cracoviensia. Institute of Systematics and Evolution of Animals. Kraków.
ADIU	- АРХЕОЛОГИЯ І ДАВНЯ ІСТОРИЯ УКРАЇНИ. Kiev.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művész-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AHR	- Asiatic Herpetological Research. Chengdu Institute of Biology. Chengdu.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. Iași (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AIIGB	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „George Bariț” Cluj-Napoca. Cluj-Napoca vezi AIIA.
AIIN	- Anuarul Institutului de Istorie Națională. Cluj-Sibiu.
AInf	- Archäologische Informationen. Mitteilungen zur Ur- und Frühgeschichte. Bonn.
Altertum	- Das Altertum, Routledge, part of the Taylor & Francis Group.
Aluta	- Aluta. (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AmAnthropol	- American Anthropologist. Washington, D.C.
AnB	- Analele Banatului; serie nouă. Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
Annales de Paléontologie	- Annales de Paléontologie. Association Paléontologique Française. Paris.

Lista abrevierilor

Antaeus	- Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AntTard	- Antiquité tardive. Revue internationale d'histoire et d'archéologie (IVe-VIIIe s.). Turnhout.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
APR	- Acta Palaeontologica Romaniae. Romanian Society of Paleontologists. București.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia. Alba Iulia.
AR	- Archeologické rozhledy. Praha.
ARA	- Annual Review of Anthropology. Palo Alto.
ArbInstHalle	- Arbeiten aus dem Institut für Vor- und Frühgeschichte der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg.
Archaeologia Bulgarica	- Archaeologia Bulgarica. Sofia.
ArchAustr	- Archaeologia Austriaca. Viena.
ArchHung	- Archaeologia Hungarica, Dissertationes Archaeologicae Musei Nationalis. Budapest.
ArchKözl	- Archaeologiai Közlemények. Pesten.
Argesis	- Argesis. Studii și comunicări. Muzeul Județean Argeș. Pitești.
Arheologija	- Archeologija. Organ na Archeologičeskija Institut i Muzei pri Bulgarskata Akademija na Naukite. Sofia.
ArhRom	- Arhiva Română. Arhivele Statului. București
AȘUAIC-I	- Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Istorie. Iași.
Athenaeum	- Athenaeum. Studi periodice di litteratura e storia dell'antichità. Pavia.
ATS	- Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Alba Iulia.
AUSB	- Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae, sectio Historica. Budapest.
AusgrabFunde	- Ausgrabungen und Funde. Berlin.
AUVT	- Annales d'Université „Valahia” Târgoviște. Târgoviște.
BA	- Biblioteca de arheologie. București.
BÁMÉ	- A Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve. Szekszárd.
Banatica	- Banatica. Muzeul de istorie al județului Caraș-Severin. Reșița.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BC	- Biblioteca și cercetarea. Cluj-Napoca.
BCH	- Bulletin de correspondance hellénique. L'Institut de correspondance hellénique d'Athènes (continuă Bulletin de l'Ecole française d'Athènes- 1868-1871). Atena.
BCMI	- Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice / Buletinul Comisiei Monumentelor istorice. București.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Alba Iulia.
BerRGK	- Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
BG	- Boabe de grâu. București

Lista abrevierilor

BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BIRSNB	- Bulletin de l'Institute Royal des Sciences Naturelles de Belgique. Bruxelles.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia. Alba Iulia.
BMI	- Buletinul Monumentelor Istorice. București.
BMJT	- Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie. Alexandria.
BMM	- Bibliotheca Musei Marisiensis. Seria Archaeologica. Târgu Mureș.
BMMK	- Békés Megyei Múzeumok Közleményei. Békéscsaba.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
BollVerona	- Bollettino del Museo Civico di Storia Naturale di Verona. Verona.
BOR	- Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
BR	- Budapest Régiségei. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
Britannia	- Britannia. A Journal of Romano-British and Kindred Studies. The Society for the Promotion of Roman Studies. Cambridge.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BSAF	- Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France. Paris.
BSHNT	- Bulletin de la Société d'Histoire Naturelle de Toulouse. Toulouse.
BSNR	- Buletinul Societății Numismatice Române. Societatea Numismatică Română. București.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie, București.
Buletin foaie oficială	- Buletin foaie oficială. Iași.
BulletinAMNH	- Bulletin of the American Museum of Natural History. New York.
BulletinSGF	- Bulletin d'Société Géologique France. Paris.
Buridava	- Buridava. Studii și materiale. Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoteanu” Vâlcea. Râmnicu Vâlcea
BV	- Bayerische Vorgeschichtblätter. München.
CA	- Cercetări arheologice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CAANT	- Cercetări arheologice în aria nord-tracă. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
Carnets de Géologie	- Carnets de Géologie. Brest.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCGG	- Cahiers du Centre Gustave Glotz. Sorbonne (Paris).
CFS	- Courier Forschungsinstitut Senckenberg, Senckenberg Forschungsinstitut und Naturmuseum. Frankfurt am Main.
Ciências da Terra (UNL)	- Ciências da Terra (UNL). Earth Sciences Journal. Caparica.
ClausthalerGeo	- Clausthaler Geowissenschaften. Institut für Geologie und Paläontologie. Clausthal-Zellerfeld.

Lista abrevierilor

CMPUMichigan	- Contributions from the Museum Paleontology. The University of Michigan. Michigan.
Codrul Cosminului	- Codrul Cosminului, Seria Nouă. Analele Științifice de Istorie, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava. Suceava
CommArchHung	- Communicationes Archaeologicae Hungariae, Magyar Némzeti Múzeum. Budapesta.
Communications	- Communications. École Des Hautes Étude en Science Sociales – Centre D’Études Transdisciplinaires (Sociologie, Anthropologie, Politiques), Paris.
Copeia	- Copeia. American Society of Ichthyologists and Herpetologists. New York.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
CRAcadSciParis	- Comptes Rendus De L’Academie Des Sciences. Serie II, Fascicule A - sciences de la Terre et des Planetes. Paris.
CretaceousRes	- Cretaceous Research. Published by Elsevier.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cumania	- Bács - kiskun Megyei Múzeumok Közleményei. Kecskemét.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d’archéologie et d’histoire ancienne. București.
Danubius	- Danubius. Muzeul de Istorie Galați. Galați.
DMÉ	- A Debreceni déri Múzeum Évkönyve. Debrecen.
Dolgozatok	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtárából. Kolosvár (Cluj).
DolgSzeged	- Dolgozatok. A. M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből. Szeged.
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
Dumerilia	- Dumerilia. Association des amis du laboratoire des reptiles et amphibiens du Muséum = AALRAM. Paris.
Eclogae	- Eclogae Geologicae Helvetiae. Swiss Journal of Geosciences. Swiss Geological Society. Zürich.
EHR	- The English Historical Review. Oxford University Press (UK).
Environment & Progress	- Environment & Progress. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Facultatea de Știința și Ingineria Mediului. Cluj-Napoca.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
ErdMúzÉvk	- Erdélyi Múzeum Egyesület Évkönyve. Kolosvár (Cluj).
EstudiosAlava	- Estudios del Museo de Ciencias Naturales de Alava. Vitoria.
Eurasia Antiqua	- Eurasia Antiqua. Zeitschrift für Archäologie Eurasiens. Mainz am Rhein.

Lista abrevierilor

FbÖst	- Fundberichte aus Österreich. Wien.
FK	- Földtani közlöny. Magyarhoni földtani tarsulat folyóirata. Budapest.
FöldrKözl	- Földrajzi Közlemények. Budapest.
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történeti Múzeum. Budapest.
Gemina	- Gemina. Timișoara.
Geodiversitas	- Geodiversitas. Museum National d'Histoire Naturelle Paris. Paris.
Gerión	- Gerión. Revista de historia antigua, Universidad Complutense de Madrid. Madrid.
Germania	- Germania. Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
Godišnjak	- Godišnjak. Jahrbuch Knjiga. Sarajevo-Heidelberg.
HAC	- Historiae Augustae Colloquia Nova Series. Bari.
Hantkeniana	- Hantkeniana. Periodical of the Department of Palaeontology, Eötvös University. Budapest.
Hermes	- Hermes. Zeitschrift für klassische Philologie. Stuttgart.
Hesperia	- Hesperia. Journal of American School of Classical Studies at Athens. Athens.
Hierasus	- Hierasus. Muzeul Județean Botoșani. Botoșani.
HJ	- The Historical Journal. University of Cambridge (UK).
Hrisovul	- Hrisovul. Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”. Facultatea de Arhivistică. București.
HTRTÉ	- A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyvei (1880-1913). Deva.
HU	- Historia Urbana. Institutul de Cercetări Socio-Umane. Sibiu.
IA	- International Affairs. Royal Institute of International Affairs. London.
Instrumentum	- Instrumentum (Bulletin du Groupe de travail europeen sur l'artisanat et les productions manufacturées dans l'Antiquité. Montagnac.
Ioan Neculce	- Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei. Iași.
Iranica Antiqua	- Iranica Antiqua. Leiden.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
Îndrumător pastoral	- Îndrumător pastoral. Episcopia Ortodoxă Română de Alba Iulia. Alba Iulia
JAMÉ	- A Nyiregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve. Nyiregyháza.
JAMT	- Journal of Archaeological Method and Theory. New York.
JCH	- Journal of Contemporary History. University of Cambridge (UK), University of Wisconsin at Madison (USA).
JMH	- The Journal of Modern History. University of Chicago.
JMV	- Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte. Halle (Saale).
JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
JRS	- The Journal of Roman Studies. London.
JSP	- Journal of Systematic Palaeontology. British Natural History Museum. London.

Lista abrevierilor

JTa	- Journal of Taphonomy. Paleontological Network Foundation.
Klio	- Klio. Beiträge zur Alten Geschichte. Berlin.
Korunk	- Korunk. Kolozsvár. Cluj-Napoca.
KözI Debrecen	- Közlemények a Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Régészeti Intézetéből. Debrecen.
Latomus	- Latomus. Revue d'études latines. Bruxelles.
MA	- Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradei. Sibiu (1956-1991). A continuat <i>Revista Teologică</i> , (1907-1947) și este continuată de aceeași revistă.
MAGW	- Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien (1912-1941).
Marburger Studien	- Marburger Studien. Marburg.
Marisia	- Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
Marmatia	- Marmatia. Baia Mare.
Mas de las Matas	- Mas de las Matas. Grupo de Estudios Mastnos. Mas de las Matas.
Materiale	- Materiale și cercetări arheologice. București.
MBGAEU	- Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Berlin.
MedTrans	- Mediaevalia Transilvanica. Satu-Mare.
MÉFRA	- Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité. Roma.
Mehediți	- Mehediți - Istorie și cultură. Drobeta Turnu Severin.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MemMNHistNat	- Memoires du Museum National d'Histoire Naturelle - Serie C: Sciences de la Terre. Paris.
MemPadova	- Memorie degli Istituti di Geologia e Mineralogia dell' Università di Padova. Padova.
MES	- Middle Eastern Studies. The University of Texas at Austin.
MFME StudArch	- A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged.
MIAK	- Materialy i issledovanija po archeologii Kubani. Krasnodar.
MittUngGeo	- Mitteilungen aus den Jahrbuch der Kön. Ungarische Geologischen Anstalt. Budapest.
MKÉ	- Múzeumi és Könyvtári Értésítő. Budapest.
MKFIÉ	- A Magyar Királyi Földtani Intézet Évkönyve. Mitteilungen aus dem Jahrbuch der Kgl. ungar. Geolog. Anstalt. Annales Institutii Regii Hungarici Geologici. Budapest.
MN	- Muzeul Național de Istorie a României. București.
MÖSTA	- Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs. Österreichischen Staatsarchiv. Wien.
Natl Geogr Res	- National Geographic Research Journal. Washington, D.C.
NeuesJahrGP	- Neues Jahrbuch für Geologie und Paläontologie Monatschafte. Stuttgart.
NTS	- The Nordic Textile Journal. University College of Borås. The Swedish School of Textiles.
OJA	- Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc.

Lista abrevierilor

ÓL	- Ósrégészeti Levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
Oltenia	- Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie – Istorie. Craiova.
OpuscArchaeol	- Opuscula Archaeologica Radovi Arheološkog zavoda. Zagreb.
Oryctos	- Oryctos. Musée des Dinosaures d'Espéraza.
PA	- Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
PalaeoAfricana	- Palaeontologia Africana. Annals of the Bernard Price Institute for Palaeontological Research, University of the Witwatersrand. Witwatersrand. Johannesburg.
Paleobiology	- Paleobiology. The Paleontological Society. Gainesville.
Palevol	- Palevol. Comptes Rendus de l'Académie des sciences. Issy-les-Moulineaux.
Pallas	- Pallas. Revue d'études antiques. Université du Mirail. Toulouse.
PamArch	- Památky archeologické. Praha.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
Peuce	- Peuce. Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică. Tulcea.
PLoS ONE	- PLoS ONE. International, peer-reviewed, open-access, online publication.
PNAS	- Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. Washington.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Constanța.
PPP	- Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology ("Palaeo3"). An International Journal for the Geo-Sciences.
PPS	- Proceedings of the Prehistoric Society. Cambridge-Londra.
Programm Mühlbach	- Programm des evangelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
RA	- Revista Arheologică. Institutul de Arheologie și Istorie Veche. Chișinău.
Renașterea	- Renașterea. Cluj-Napoca.
RÉV	- Revue des études latines. Paris.
RevAquitania	- Revue Aquitania. Revue interrégionale d'archéologie. Aquitaine.
RHSEE/RESEE	- Revue Historique du Sud-Est Européen. Academia Română. București și Paris (din 1963 Revue des Études Sud-Est Européennes).
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
RJTRG	- Romanian Journal of Tectonics and Regional Geology. București.
RM	- Revista Muzeelor. București.
RMGM	- Revista Muzeului de Geologie și Mineralogie. Cluj-Napoca.
RMM	- Revista Muzeelor și Monumentelor. București.
RMM-MIA	- Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă. București.

Lista abrevierilor

RRH	- Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
RRL	- Revue Roumaine de Linguistique. Academia Română - Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”. București
RT	- Revista Teologică. Sibiu.
RVM	- Rad Vojvodanskih muzeja. Novi Sad.
SAA	- Studia Antiqua et Archaeologica. Iași.
SAHIR	- Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae. Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” Iași. Iași.
SAI	- Studii și articole de istorie. București.
Sargetia Naturae	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Series Scientia Naturae. Deva.
Sargetia	- Sargetia. Buletinul Muzeului județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
SASTUMA	- Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde. Bonn.
SB	- Studia Bibliologica. București.
SBV	- Studia bibliologica Valachica. Târgoviște.
SC (Științele Naturii)	- Studii și Cercetări (Științele Naturii). Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
SCB	- Studii și cercetări de bibliologie. București (1955-1963).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCN	- Studii și cercetări numismatice. București.
SEER	- The Slavonic and East European Review. University College London.
SlovArch	- Slovenská Archeológia. Nitra.
SMICont	- Studii și materiale de istorie contemporană. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București. București.
SMIMod	- Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București. București.
SMK	- Somogyi Muzeumok Kozlemenyei. Somogyi Megyei Muzeumok. Kaposwar.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul județean Satu Mare. Satu Mare.
StudArch	- Studia Archaeologica. Budapest.
StudGeolSalmanticensia	- Studia Geologica. Salmanticensia. Universidad de Salamanca. Departamento de Geología. Salamanca.
StudiaTGCV	- Studia. Theologia Graeco-Catholica Varadiensis. Oradea.
StudiaUBBG	- Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Series Geologia. Cluj-Napoca.
StudiaUBBH	- Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Series Historia. Cluj-Napoca.
Študijne Zvesti AUSAV	- Študijne Zvesti. Archeologickeho Ustavu Slovenskei Akademie Vied. Nitra.
Suceava	- Anuarul Muzeului Județean. Suceava.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Sebeș.
Thraco-Dacia	- Thraco-Dacia. Institutul Român de Tracologie. București.

Lista abrevierilor

Tibiscum	- Tibiscum. Studii și Comunicări de Istorie și Etnografie. Caransebeș.
Tibiscus	- Tibiscus. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara (1971-1979).
Tisicum	- Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei múzeumok evkönyve. Szolnok.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
Vjesnik	- Arheološkog muzeja u Zagrebu. Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VZBGW	- Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien. Wien.
WPZ	- Wiener Prahistorische Zeitschrift. Selbstverlag der Wiener Prahistorischen Gesellschaft. Wien.
Zalai Múzeum	- Zalai Múzeum. Zalaegerszeg.
ZfA	- Zeitschrift für Archäologie. Berlin.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean Arad. Arad.